

Kansallisen voiton mahdollisuus

Juha Peltoniemi

11. syyskuuta 2015

Sisällys

Johdanto.....	1
Taustaa.....	2
Suomen strategiat.....	3
Suomalainen osaaminen.....	5
Yritykset jatkuvan luovuuden taloudessa.....	5
Innovoidaan innovointia.....	8
Uudet alat.....	9
Perinteinen perusteollisuus.....	10
Kaivosala.....	11
Maatalous ja elintarvikkeet.....	13
Matkailu.....	14
Muut palvelut.....	17
Suomen suuri mahdollisuus: vaarallinen teollisuus.....	18
Energiahuolto.....	20
Valtion elinkeinopolitiikka ja valtionyhtiöt.....	23
Elinkeinojen sääntely.....	25
Myynti ja tuputus.....	27
Yhteenvetoa.....	29

Johdanto

Suomen nostaminen lamasta edellyttää tehokasta ja joustavaa elinkeinoelämää. Kestävä ja sopeutuva tuotanto takaa kansallisen voiton ja vakauden. Kansallinen voitto tulee siitä rahamäärästä, jolla vienti ylittää tuonnin. Suurinta kansallista voittoa emme kuitenkaan saa tekemällä mitä tahansa, vaan juuri sitä, mistä saamme parhaimman katteen osaamisemme ja olosuhteidemme vuoksi.

Tarkastelen tässä kirjoituksessa Suomen elinkeinoelämän tilaa ja tulevaisuutta. Esitän muutamia mielipiteitä ja provosoivia ajatuksia, kuinka meidän pitäisi toimia turvataksemme talouden kestävän kehityksen ja markkinoiden toimivuuden. Nämä ehdotukset ja toiveet kohdistuvat osin valtioon, osin yrityksiin, mutta toki jokainen yhtiö ja yrittäjä itse päättää, mitä tekee, tietenkin lakien ja moraalin mukaan, eikä niin.

Elinkeinotoiminnan edistämisenkin pitäisi pohjautua eettisyyteen ja oikeudenmukaisuuteen. Valtion kuuluu yhtäältä huolehtia hyvinvoinnista, toisaalta yleisestä oikeudenmukaisuudesta. Elinkeinojen puolella tämä näkyy lähinnä niin, että kukaan ei saa perusteettomasti hyötyä toisten kustannuksella eikä epäreiluja keinoja saa käyttää. Oikeudenmukaisuus kärjistyy myös tulonjaon yhteydessä, mihin en tässä puutu. Joka tapauksessa voimme nostaa eettisen elinkeinotoiminnan kansalliseksi menestystekijäksi.

Vapaassa markkinataloudessa yritykset toimivat markkinavoimien armoilla. Markkinavoimat eivät kuitenkaan toimi ihmisistä ja yhteisöistä riippumatta, vaan niitä voi ihmisten toimin säädellä, lakien ja valtioiden välisten sopimusten pohjalta. Markkinavoimiin voidaan vaikuttaa myös asiallisella tiedolla ja etiikalla.

Tällä hetkellä Suomi on juuttunut lamaan, joka vain syvenee. Lamaan veivät maailmantalouden häiriöt, epäonnistunut rahapolitiikka, teknologian kehitys, Nokia-kuplan puhkeaminen sekä riistäytynyt inflaatio, muun muassa. Tässä esseessä esitetyt ajatukset omalta osaltaan viitoittavat tietä ulos lamasta. Laman torjunta vaatii toki muitakin raha- ja finanssipoliittisia toimia, joita toisaalla käsittelen. Sinänsä riittävän rohkea elinkeinopolitiikka sellaisenaankin riittäisi nousun aloittamiseen, jopa ilman julkista velkaelvytystä tai kivuliasta sisäistä tai ulkoista devalvaatiota, mutta se todella edellyttää vanhentuneen ajattelun hylkäämistä, mikä ei tapahdu helposti.

En puutu tässä yleiseen talouspolitiikkaan, johtamiseen tai työmarkkinoihin, joita käsittelen toisaalla.

Taustaa

Suomi elää jatkuvaa elinkeinoelämän rakennemuutosta. Jatkuva muutos johtuu teknisestä kehityksestä sekä maapallon globalisaatiokehityksestä: väkirikkaat kehitysmaat sivistyvät ja vaurastuvat, jolloin ne tarjoavat edullisia mahdollisuuksia halpaa työvoimaa ja suuria markkinoita etsivälle suurteollisuudelle. Globalisaatio alkoi tavaroiden liikkumisella ja jatkui työvoiman liikkuvuudella. Lopullisesti pääomien liikkuvuus avasi koko maapallon raadollisen avoimelle kilpailulle, missä mikään ei enää suojaa omaa tuotantoa. Investoinnit siirtyvät sinne, missä niiden parhaiten uskotaan kannattavan.

Suomi ei voi käpertyä itseensä. Pienenä ja avoimena kansantaloutena tarvitsemme tuontia, mikä maksetaan viennillä. Suomen talous pitää perustaa vahvalle vientisektorille.

Kehittyneillä mailla – erityisesti pienellä Suomella – ei ole mitään mahdollisuutta kilpailla kehittyviä maita vastaan samoilla keinoilla eli halvoilla hinnoilla ja työvoimavaltaisella massatuotannolla. Siksi Suomen on valittava aivan toinen kansallinen strategia. Tätä helpottaa, että kehittyvät maat vaurastuessaan myös tarjoavat uusia markkinoita suomalaiselle teollisuudelle ja palveluille.

Nokian tietoliikennealan kohtalo näyttää mallin suomalaisen teollisuuden kierto-kulusta. Ensin hankitaan vuosia osaamista ja kokemusta, josta noustaan ylös suuren teknologisen, kaupallisen tai poliittisen murroksen myötä. Kun tuotantovolyymit kasvavat suuremmaksi ja teknologia standardoituu, eli teollisuudenala muuttuu innovatiivisesta vaiheesta kustannuskriittiseen vaiheeseen, valmistus ja usein myös omistus siirtyy vääjäämättä ulkomaille. Näin on käynyt monelle muullekin teollisuusalalle – kaapeliteollisuus esimerkkinä – ja näin käy uusille aloille tulevaisuudessakin. Siihen on varauduttava.

Maailma sinänsä muuttuu hitaammin kuin koskaan elinaikanamme. Suuria sotia ei ole nähty vuosikymmeniin ja viimeinen valtiollinen mullistus, Neuvostoliiton hajoaminen tapahtui yli 20 vuotta sitten. Tekniikan kehityskin keskittyy nippeleihin: mitään arkielämää mullistavaa keksintöä ei ole enää 2000-luvulla esitetty, mitä nyt uusia sovelluksia, pelejä, välineitä ja muotitrendejä tulee ja menee aika nopeastikin. Viime vuosisadalla, erityisesti 1950-1980-luvuilla uusia keksintöjä tuli jatkuvasti ja laitteita tai palveluita saatiin edullisempien hintojen ja kansan vaurastumisen vuoksi tavallisen kansan ulottuville ja yhteiskuntarakenne koki suuria murroksia.

Sen sijaan 2000-lukua kuvaa yritysten ja ihmisten hyperkilpailu. Hyvinkin toimiva yritys voi nopeasti kaatua, jos toinen toimii tehokkaammin. Tehottomuus paljastuu nopeasti ja pääomat liikkuvat napin painalluksessa. Paikalliset muutokset ja murrokset voivat tapahtua nopeastikin. Lisäksi monet muotijutut voivat syntyä ja levitä hyvin nopeasti maailman halki ja korvautua yhtä nopeasti toisilla.

Kansainvälisen kaupan ja kansallisen voiton näkökulmasta Suomen elinkeinot voidaan jakaa karkeasti kolmeen kategoriaan: ankkurielinkeinot, mobiilielinkeinot ja tukielinkeinot.

Ankkurielinkeinot tukeutuvat paikallisiin etulähteisiin. Ne hyödyntävät paikallisia olosuhteita, kuten ilmastoa, luonnonvaroja tai geopoliittista sijaintia. Ankkurielinkeinoja ei voi siirtää pois. Ankkurielinkeinoista on mahdollista periä maailmankeskiarvoa suurempaa katetta, joka voidaan jakaa omistajien, työntekijöiden ja verottajan kautta koko kansan kesken.

Mobiilielinkeinot perustuvat kulloiseenkin osaamiseen ja kustannustasoon. Ne liikkuvat maailmanlaajuisesti kunkin maan ja alueen osaamisen, muiden edellytysten ja kustannustason pohjalta. Niistä saadaan tasan maailmanmarkkinahinnan mukaista katetta, joka muuttuu suhdanteiden mukaan.

Tukielinkeinot koostuvat paikallisista ihmisille suunnatuista palveluista. Ne sisältävät muun muassa vähittäiskaupan, terveydenhuollon, koulutuksen, julkishallinnon sekä huvituksia. Tukielinkeinot seuraavat ihmisiä ja siten riippuvat ankkuri- ja mobiilielinkeinojen työllistävydestä. Niiden tuottavuus ja palkkataso seuraa mobiilielinkeinojen tasoa, osin ankkurielinkeinoja.

Kansallinen talousvoima perustuu pääosin ankkurielinkeinoihin. Ne luovat synergisiä edellytyksiä mobiilielinkeinoille tuottamalla osaamista, tiedonvaihtoa, alihankintaverkostoja ja kylvämällä klusterien siemenet. Pitkällä aikavälillä valtion tai alueen väkimäärä tulee verrannolliseksi sen kannattavien ankkurielinkeinojen määrään ja työllistävyYTEEN.

Suomen strategiat

Tässä tilanteessa Suomella on käytettävissään kaksi rinnakkaista strategiaa. Toinen perustuu ankkurielinkeinoihin eli ainutlaatuisten kansallisten etujen hyödyntämiseen ja toinen mobiilielinkeinoihin, mikä edellyttää luovuutta, sopeutuvuutta ja jatkuvaa edellä-

kävijyyttä osaamisessa. Näistä voitaisiin käyttää nimitystä jatkuvan luovuuden strategia ja omaperäisen talouden strategia. Tässä ei sinänsä ole mitään uutta – käytännössä Suomi on toiminut pitkälti näiden metastrategioiden mukaan – mutta julkisessa keskustelussa ne tuntuvat unohtuvan jopa hallitustasolta, kun haikaillaan ties minkä ideaalisen elinkeinon tai uusien nokioiden perään Suomea pelastamaan.

Jatkuvan luovuuden strategia perustuu vahvaan ja alati uudistuvaan osaamiseen. Keksitään uusia ideoita ja kehitetään uusia tuotteita. Luodaan kehitysekosysteemejä, joihin kuuluu ideahautomaita ja prototyypipajoja sekä tuotteistamis- ja kaupallistamisorganisaatioita. Strategia hyväksyy lähtökohtaisesti sen, että toimialan kasvaessa liian suureksi massatuotanto, kenties koko yhtiö, siirtyy ulkomaille. Siksi uusia tuotteita on kehitettävä koko ajan, eikä saa jäädä vanhojen yritysten ja teknologioiden vangiksi, kuten kävi Nokian kanssa.

Omaperäisen talouden strategia nojaa omaperäisiin kansallisiin perusvahvuuksiin. Näitä ovat pohjoinen sijainti, luonto ja luonnonvarat, vakaa peruskallio, harva asutus, ruuhkautumattomuus sekä kansallinen kulttuuri. Arktinen ulottuvuus ja Venäjä-yhteistyö tarjoavat varsin huikealta kuulostavia mahdollisuuksia, mutta myös suuria riskejä. Paikka ja luonto mahdollistavat ankkurielinkeinot, joita ei voi kohtuudella pois viedä ja jotka siten tekevät Suomesta Suomen.

Kansallisten kulttuurien eroja on luokiteltu muun muassa GLOBE-tutkimuksessa. Sen mukaan Suomea kuvaa keskivahva tulevaisuussuuntautuneisuus, keskiheikko suoritussuuntautuneisuus, keskivahva sukupuolten tasa-arvo, alhainen assertiivisuus (korkea nöyryys), vahva institutionaalinen kollektiivisuus (m.m. lakien kunnioitus), heikko ryhmäkollektiivisuus (alhainen nepotismi), keskimääräinen valtaetäisyys (sopiva kunnioitus, valmius huomauttaa virheistä), keskiheikko inhimillisuus ja vahva epävarmuuden välttäminen. Kulttuurimme tukee vakaita ja kriittisiä tehtäviä, suuria hankkeita sekä hyvää hallintoa. Sen sijaan kulttuurimme ei tue kovin hyvin luovuutta eikä inhimillisiä kohtaamisia. Näitä ominaisuuksia tarvitsevia aloja pitää siksi auttaa erityisin toimenpitein, organisoitua asennemuutosta myöten, jotteivät ne jäisi pullonkauloiksi ja kansanrasitteiksi.

Meidän tulisi etsiä sellaiset elinkeinot, teollisuuden alat ja palvelut, jotka tukeutuvat mahdollisimman vahvasti kansallisiin vahvuuksiin – tarvittaessa kääntäen heikkouden vahvuudeksi. Silloin olemme maksimaalisen kilpailukykyisiä ja teemme sitä, mihin pystymme parhaiten, emmekä ajaudu niin suureen vaaraan menettää ne. Tämä vaatii

poliittista ennakkoluulottomuutta ja uudenlaista aluepolitiikkaa: ankkurielinkeinot sijaitsevat pääosin maaseudulla, siinä missä kaupungit keskittyvät enemmän mobiilielinkeinoihin ja pääkaupunkia hallitsevat tukielinkeinot. Jossain määrin pääkaupunki-seutu ankkuroituu matkailuun ja matkalogistiikkaan.

Suomalainen osaaminen

Perinteisesti Suomi nojaa vahvaan osaamiseen. Suomalaiseen kulttuuriin kuuluu sivistyksen ja koulutuksen arvostus, mikä liittyy maailman parhaaseen koulujärjestelmään. Kehittäkäämme sitä vieläkin paremmaksi.

Osaamisen ylläpito vaatii laaja-alaista ja syvällistä panostusta tutkimukseen. Tarvitsemme sekä perustutkimusta että soveltavaa tutkimusta, kaikilla tieteenaloilla, jotta luodaan ja säilytetään kapasiteetti uuden tiedon siirtoon ja luomiseen, ennen kaikkea poikkeuksellisiin monialaisiin läpimurtoihin. Suomen tulee nousta osaamisen luomisen ja soveltamisen edelläkävijäksi, mikä edellyttää kovempaa panostusta tutkimukseen, koulutukseen sekä osaamisen siirtoon.

Useimmista muista kielistä puuttuu tarkka vastine suomen osaamiselle. Toiset pystyvät, tietävät, tuntevat ja voivat. Vain suomalainen osaa!

Yritykset jatkuvan luovuuden taloudessa

Elinkeinopolitiikan perustaminen jatkuvan luovuuden strategialle edellyttää uusien innovatiivisten yritysten jatkuvaa syntyä. Meidän tulisi jopa pyrkiä yritysvientiin, jossa kehittyneet yritykset myydään kovaan hintaan ulkomaille samalla kun suunnataan oma innovaatiokapasiteetti taas uusien entistä luovempien yritysten luomiseen.

Erilaisia yrityskehittämismalleja on kokeiltu ja kokeillaan koko ajan eri puolella maata, ja niistä saadaan erilaisia kokemuksia. En ryhdy näitä analysoimaan, esitän vain muutaman ajatuksen omalta kannaltani. Itsekin joskus yrittäneenä ja erehtyneenä tiedän ainakin jotain, mitä ei pitäisi tehdä.

Kaikkeen rahalliseen yritystukeen suhtaudun kriittisesti. Ainakin nykyisenkaltaiset yritystuet ovat vahingollisia yrittäjälle ja yhteiskunnalle, koska ne vievät yrittäjän ajan ja huomion pois työnteosta. Alkava yrittäjä tarvitsee jokaisen työminuutin tuottavan toiminnan suunnittelemiseen ja toteuttamiseen turhan byrokratian sijasta. Mikä tahansa byrokraattinen keskeytys katkaisee luovan vireystilan (flow), jonka takaisin saavuttami-

nen voi viedä paljon aikaa. Tukiin liittyy niin paljon byrokratiaa ja pieneltä tuntuvia mutta käytännössä rajoittavia ehtoja, että helpommalla pääsee ilman tukea. Esimerkiksi starttiraha edellytti aikoinaan, että yrittäjän tuli maksaa eläkeveroa enemmän kuin itse starttiraha. Kuitenkin monet kaupalliset hautomot houkuttelevat yrityksiä turhan takia tukiluukuille, koska tukea saa käyttää hautomomaksuihin.

En tiedä, paljonko valtiolle koituu kustannuksia tuosta tukibyrokraatiasta. Budjettitietojen mukaan elinkeinojen tukemiseen kuluu 1-2 miljardia euroa. Näppituntumalta uskoisin, että sekin raha käytettäisiin tehokkaammin toisin, esimerkiksi yrittäjien koulutukseen tai yritystoimintaa tukevaan julkiseen tutkimukseen. Tietoa yrittäjä tarvitsee sekä sopivan ympäristön. Tehokkainta olisi varata tukirahat uusilta yrityksiltä tehtäviin tilauksiin, mutta ilmeisesti jokin ulkoinen sääntö sellaisen kieltää.

Tutkimuslähtöisten yritysten syntyminen edellyttää vahvaa tietoketjua perustutkimuksesta sovelluksiin. Kannatan tutkimusrahoituksen lisäämistä, mutta rahoituksen lisäksi pitäisi edistää eri tahojen välisiä vuorovaikutuksia ja osaamisen siirtymistä: tutkimusmaailmassa vallitsee vielä erittäin korkeita raja-aitoja ja suljettuja reviierejä, joita aktiivisesti ylläpidetään milloin mistäkin syystä. Näitä rajoja pitäisi kaataa ja kaikenlaista tutkijaliikkuvuutta edistää niin paljon kuin järkevästi mahdollista.

Toiseksi innovaatio-organisaatiot käyttävät hyväkseen vain pienen murto-osan työntekijöiden luovuuspotentiaalista huonon johtamisen ja inhimillisten heikkouksien vuoksi. Paremmasta johtamisesta olen teoretisoinut toisaalla.

Virtuaalisten tutkimustiimien avulla voidaan luoda uudenlaisia tiedonluontiverkostoja. Virtuaalitiimiin kootaan 3-9 jäsentä kukin eri organisaatiosta. Sille annetaan tietyt resurssit tutkimustyöhön tiimin itse laatiman tutkimussuunnitelman pohjalta. Jäsenet ovat projektin aikana osa- tai kokoaikaisella virka- tai työvapaalla, mutta toimivat omassa taustaorganisaatiossaan, jotta voivat siirtää tietoa kaksisuuntaisesti.

Yritysekosysteemien luominen vaikuttaa lupaavalta, myös teoreettisesti. Uusi innovaatio alkaa aina keksimisestä, mutta hyvät keksijät ovat yleensä korkeintaan keskinkertaisia tuotteistajia ja kehoja kaupallistajia. Pitäisikin sallia keksijäyritysten synty, siten että toinen, mahdollisesti julkinen organisaatio vastaisi niiden kaupallistamisesta. Ekosysteemejä kannattaisi rakentaa ankkurialojen ympärille, sallien luova rönsyily.

Toinen vaihtoehto olisi heterogeenisten kimppayritysten luominen aktiivisella valikoinnilla. Yleensä kimppayrityksen perustavat kaverukset, jotka ovat monin

ulottuvuuksin toistensa kaltaisia. Tällaiseen tiimiin ei synny riittävää diversiteettiä, jota luova hankaus ja innovaatioketjun toteuttaminen koko pituudelta edellyttävät. Keksintöjä syntyy vähän, ne jäävät raakileiksi, niitä ei saada toteutukseen tai valitaan väärät ideat – yleensä tavanomaisimmat luovimpien sijaan.

Selektiivinen yritysgeneraatio lähtee siitä, että ensin tuodaan yhteen suuri joukko yrittäjäehdokkaista eri aloilta, aluksi ihan ilman liikeideaa. Yrittäjäkandidaateille annetaan yhteistä ja yksilöllistä valmennusta ja tehdään psykologisia testejä. Testien ja tulosten perusteella luodaan mahdollisimman tasapainoisia 3-7 jäsenen tiimejä, joissa on riittävästi erilaista osaamista sekä niin paljon kognitiivista diversiteettiä kuin henkilöiden luonteet kestävät. Jäsenten ei siis pidä olla kavereita keskenään, eivätkä he saa olla sukulaisia. Tiimi-identiteetin luomiseksi tiimillä tulee kuitenkin olla jotain yhteistä – kokeilematta en tiedä, riittääkö uuden yhteisen yrityksen tuottama identiteetti luomaan riittävän yhteishengen.

Haasteena tässä mallissa on liikeidean keksiminen ja valinta: jokaisella voi olla poikkeava visio tavoitteista, mutta kenelläkään ei välttämättä ole mitään erityistä keksintöä pohjaksi. Toisaalta valmentajilla voi olla salkussaan suurikin kokoelma liikeideoita, joista tiimit voivat valita. Maailma on pullollaan hyviä liikeideoita, joita on aina helpompi keksiä kuin toteuttaa, ja uusia ideoita tuotetaan helposti hyvin suunniteltujen aivoriihien avulla. Paikallinen elinkeinoelämä tai julkinen sektori varmasti mielellään esittää omia ongelmiaan, joihin tarvitaan luovia ratkaisuja.

Entisten nokialaisten sijaan pitäisi resurssoida tohtorien muuntokoulutusta yrittäjiksi. Yliopistoista vapautuu tuhansittain tohtoreita, kun yliopistoja ajetaan alas talouskriisin vuoksi¹ samalla, kun yliopistot tehtailevat toista tuhatta tohtoria vuodessa, joita yliopistot eivät ikinä pysty absorboimaan. Tohtorit tarjoavat valtaisan potentiaalinen luovuutta ja sinnikkyyttä, mutta suomalaiset yritykset eivät palkkaa tohtoreita ennakkoluulojen ja pelkojen vuoksi. Siksi tohtori voi saada töitä julkisen sektorin ulkopuolella vain perustamalla oman yrityksen.

Tohtorit kuitenkin sosialisoidaan tieteelliseen kulttuuriin, mihin kuuluu aivan toisenlainen totuuskäsite kuin markkinoinnissa. Tutkijat opetetaan, että jokainen väite pitää perustella teorialla, empirialla sekä referensseillä. Markkinoinnissa taas pitää käyttää ylisanoja tavalla, mikä tuottaa vammoja tieteelliselle sielulle, varsinkin, kun useimmat rivitutkijat ovat luonteeltaan hyvin vaatimattomia. Siksi tohtorit tarvitsevat erillisen,

¹ Vastustan tätä jyrkästi, mutta sille ei mitään voine ja siihen on sopeuduttava.

juuri tohtoreille räätälöidyn yrittäjäohjelman, jolla heitä koulutetaan ja sosialisoidaan yrittäjyyteen.

Innovoidaan innovointia

Nostaaksemme luovan talouden merkitystä meidän tulisi tehdä kulttuurivallankumous. Suomen kulttuuria kuvaa vahva epäonnistumisen pelko sekä epäonnistujien rankaisu. Toki monessa kilpailijamaassa pelätään epäonnistumista vieläkin enemmän – kärjessä Singapore ja Saksa – mutta ne perustavat vahvuutensa siihen. Me emme voi menestyä Saksaa matkimalla. Luovia tuloksia voidaan edistää lisäämällä innovoituvuuden keskiarvoa tai varianssia, joihin tähtäävät keinot poikkeavat toisistaan. Läpimurtotuloksia etsittäessä pitää venyttää myös varianssia, mistä väistämättä seuraa, että suurin osa kokeiluista epäonnistuu. Meidän pitää siten hyväksyä epäonnistumiset, tukea epäonnistujia ja kannustaa uusiin kokeiluihin.

Innovoinnin, tutkimuksen ja tuotekehityksen johtamista pitää parantaa. Suomalainen johtamiskulttuuri perustuu pikemmin epävarmuuden hallintaan, turvallisiin rakenteisiin, ja systemaattiseen tehostamiseen kuin innovatiivisuuden, uudistumisen ja luovuuden tukemiseen. Yleisen luonnonlain mukaan johtajiksi nousee vakaita, konservatiivisia tyyppisiä, koska johtajan odotetaan tuovan turvallisuutta, vakautta ja ennustettavuutta. Mitä korkeampi johtaja, sitä konservatiivisemmin ja torjuvammin hän tyypillisesti suhtautuu luovuuteen. Valikoitumista tukee valitsijoiden oma konservatiivisuus. Homosiaalisuuden vuoksi he valitsevat samankaltaisia, mikä estää luovuutta inspiroivan diversiteetin muodostumista. Siten ylimmissä johtamisverkostoissa, johtoryhmissä, hallituksissa ja salaseuroissa on hyvin samankaltaisia jäseniä, joiden johdonmukainen homogeenisuus tukee uusien jäsenten sosiaalistumista samaan kulttuuriin.

Luovuuden ilmenemistä estää ulkoperäinen johtamiskulttuuri, johon kuuluvat tulospalkkiot sekä uhkailut. Tutkimusten mukaan kaikki kontrolloiva johtaminen, myös kontrolloiva palkitseminen tuhoaa luovuutta erittäin merkittävästi. Luova, uudistava ajattelu edellyttää riittävää vapautta, psykologista turvallisuutta sekä identifioitumista ongelmiin.

Luovuuden torjunta ei sinänsä ole johtajien vaan järjestelmän syy. Luovuudelle luodaan edellytyksiä rakenteellisin toimin. Erityisesti johtajille tulee antaa sopivaa koulutusta luovuuden sietämiseen, tukemiseen ja hyödyntämiseen. Se edellyttää uuden tiedon omaksumista kuin asenteiden ja arvojen muutosta. Toisaalta pitäisi napata

luovia johtajia johtoryhmiin, hallitukseen ja johtajien verkostoihin ohi normaalin sosiaalistumisputken. Ainakin valtio voi omin päätöksin tehdä oman osansa julkisten organisaatioiden ja valtionyhtiöiden osalta, yksityiset yhtiöt tekevät omat päätöksensä.

Uudet alat

Suhtautukaamme varauksin ulkoperäisiin muotioikkuihin. Yleisesti ei pidä mennä mukaan sellaisiin virtauksiin, joista kaikki puhuvat ja jota kaikki tekevät, varsinkin jos vain tulemme toisten perässä. Niissä saamme harvoin hyötyä mistään kansallisesta edusta, ellemmme ole edelläkävijöitä. Esimerkiksi vihreä talous ja ympäristöala ilman perusteltua erikoistumista eivät tarjoa suuria mahdollisuuksia Suomelle. Vielä vähemmän kannattaa panostaa julkista tukea muotimuotialalle, siis muotiin eli vaatteisiin, kosmetiikkaan ja koruihin, joita jokainen kuvittelee osaavansa. Tietenkään yksinäisiltä taiteilijoilta ei pidä kieltää satunnaisia mahdollisuuksia.

Suurissa maissa, kuten Japanissa, Saksassa ja Yhdysvalloissa sijoitetaan miljardeja yksityistä ja julkista rahaa aurinko- ja tuulivoimaan, sähköautoihin ja piipunpuhdistimiin. Ei Suomella ole mitään mahdollisuuksia kilpailla sellaisten kanssa omilla miljoonilla, ei edes korkealla mutta väistämättä kapealla osaamisella. Jotta aurinko- tai tuulienergia tulisi joskus taloudellisesti kannattavaksi, tulee laitteita tuottaa erittäin suurina bulkkituotteina, mikä voi tapahtua vain maissa, joissa on matalampi palkkataso tai edullisemmat raaka-aineet. Lisäksi näiden tuotteiden päämarkkina-alueet ovat kaukana Suomesta maissa, joissa vallitsevat otollisemmat olosuhteet. Siksi me olemme tuomitut häviämään sellaiset taistelut. Toki näissäkin voi yrittää innovaatioiden ja yritysviennin kautta, kun alusta alkaen lähdetään siitä, että massatuotanto tapahtuu jossain muualla. Riittävän pienillä niche-aloilla voi kuitenkin löytyä läpimurtoja sopivan osaamissynergian kautta.

Muita viime vuosikymmenen muotialoja olivat bio- ja nanoteknologia. Näiden pahin huuma lienee haihtunut ja jäljellä olevat yritykset ja kehittäjät lienevät jo varsin realistisella pohjalla, ainakaan en ole vuosien kuullut perusteetonta hypetystä näistä.

Muoti- ja hypealojen sijaan Suomeen on noussut merkittävää teollisuutta terveysteknologian alalle. Siihen kuuluu erilaisia hoito- ja diagnoosilaitteita, muun muassa hammashoidon alalla, sekä jossain määrin lääketeollisuutta. Lääketeollisuus itsessään on monimiljardibisnestä, joka on keskittynyt toisaalle, mutta sopivilla niche-aloilla suomalaisille syntyy mahdollisuuksia vielä pitkään. Koko maailma panostaa terveyden-

hoitoon kiihtyvällä vauhdilla, joten kysyntääkin riittää. Terveysteknologian kehitystä tulee vauhdittaa panostamalla yleisesti lääketieteen, luonnontieteen sekä teknologian akateemiseen tutkimukseen ja opetukseen sekä erityisesti terveysteknologiaa tukeviin ekosysteemeihin ja infrastruktuureihin aina ydinlaitoksia ja hiukkaskiihdyttimiä myöten. Kuinka toimisi ”yliopistollinen hoivakoti”, jossa kokeiltaisiin erilaisia robottihoitoja ja uusia hoitoteknologioita. Asiakkaiksi voidaan valita emeritustutkijoita, jotka saattavat suhtautua ennakkoluulottomammin uusiin vempelisiin ja antaa tieteellistä palautetta kehitystyön tueksi. Lääkärikoulutusta tulee joka tapauksessa lisätä merkittävästi.

Perinteinen perusteollisuus

Epästabiliin ITC-alan rinnalla kulkeva perinteinen suomalainen perusteollisuus seisoo kolmella jalalla, joista yksi on puuta, toinen metallia ja kolmas luirua vaan. Nämä alat ovat hiipuneet pitkään, muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta. Viennistämme kuitenkin lähes 90 % pohjautuu edelleen teollisuuteen, pääosin varsin perinteiseen. Siksi sitä ei kannata ylenkatsoa, vaan pyrkiä kehittämään ennakkoluulottomasti.

Perinteisen metsäteollisuuden – siis sellun, paperin ja sahojen – tilanne on vaihdellut. Alan heikko panostus tutkimukseen ja tuotekehitykseen sekä varsin sattumanvarainen koviskulttuuri niin yritysjohdossa kuin ay-liikkeessä ovat heikentäneet mahdollisuuksia, samalla kun digitalisaatio on romahduttanut painopaperin myynnin. Kaikkea toivoa ei kuitenkaan kannata heittää. Puutalojen ja puuesineiden tuotanto voi tuota työtä ja toimeentuloa useammalle ihmiselle. Vessapaperin menekkiin ei digitalisointi vaikuta – päin vastoin sivistynyt kakkaaminen vain kasvaa väestön lisääntyessä ja vaurastuessa. Kasvavan kaupan, erityisesti verkkokaupan vuoksi pakkauspahvien kysyntä on noussut, ja suomalainen havusellu sopii siihen erinomaisesti. Huhut myös kertovat, että eukalyptuspeltoja ei haluta lisää, vaan trooppisen maan voi käyttää kannattavammin vaikka rehuviljelmiin kiinalaisille.

Perinteisen metalliteollisuuden odotukset vaihtelevat. Huippuosaamiseen perustuva konepajateollisuus näyttää kuitenkin pärjäävän, kunhan tuotteet ovat riittävän erikoistuneita ja kansainvälinen kysyntä sopivan kokoinen. En kuitenkaan uskalla arvella, kuinka pitkään voimme luottaa Koneen pysyvän suomalaisena. Telakat ovat kulkeneet kriiseistä toiseen niin kauan kuin muistan, enkä odota niiltä paljoa tulevaisuudessakaan, vaikka hieman toivoa onkin jo näkyvissä saksalaisen osaamisen myötä.

Terästeollisuus kärvistelee edelleen globaalin ylituotannon kanssa, mutta jotain toivoa näkyy tulevaisuudessa.

Luiruilla taas menee yllättävän hyvin. Niistä saattaa aueta uusiakin mahdollisuuksia, vaikka suurin osa raaka-aineista pitää tuoda, mutta omintakeinen osaaminen ja muut kansalliset piirteet saattavat auttaa eteenpäin. Biopolttoaineissa Suomelle voi kuitenkin aueta kestävämpiä mahdollisuuksia. Vihreät resurssit pitäisikin keskittää niiden tutkimiseen ja kehittämiseen. Puunjalostuksen sivutuotteena on jo vuosikymmenten ajan tuotettu erilaisia kiinteitä ja nestemäisiä polttoaineita. Ilmeisestikin tähän kannattaa panostaa edelleen.

Kaivosala

Kaivosteollisuus pyrkii talouden uudeksi kivijalaksi. Ainakin se ankkuroituu kotimaamme kamaraan elinkeinoista perusteellisimmin. Ovenraosta tarkasteltuna alan tilanne ja lähihistoria vaikuttaa jotenkin epämääräiseltä. Viime vuosisadan lopussa kaivosteollisuus tuomittiin liki auringonlaskun alaksi ja teknologiahuumassa siitä ei paljon haluttu puhuakaan. Yliopistotkin pyrkivät kiivaasti eroon kaikesta alaan liittyvästä osaamisesta, mutta onneksi geologian julkista tutkimusta ei kokonaan ajettu alas kuten useimmissa Euroopan maissa tehtiin. Silti sisäpiiriläiset puhuivat koko ajan uusista mahdollisuuksista, mutta ne vaikuttivat huudoilta erämaahan.

Sitten 00-luvun puoleen väliin mennessä erityisesti ulkomaalaiset yhtiöt nostivat kaivosbuumin, johon valtiovalta ja maakunnat heräsivät. Yliopistot pysyivät kuitenkin pitkään penseinä kaivosalalle. Oulun yliopisto viimein perusti vastahakoisesti kaivoskoulun, kun se pakotettiin siihen. Nyt tilanne näyttää vuorostaan paljon kriittisemmältä. Yrityksiltä tuntuvat investointihalut katoavan ja ympäristöjärjestöt ja paikalliset takapihansuojelijat vastustavat kaikkea kaivokselta kuulostavaakin. Hallitukseen ei tiedä, mitä se haluaa.

Minä kannattaisin tässä tilanteessa kansallisen kaivosyhtiön perustamista – tietysin varauksin. Vaikka muuten suhtaudunkin kriittisesti valtion omistukseen markkinavetoisissa yhtiöissä ja myisin pois kaikki valtion pörssiosakkeet heti ostajan löydyttyä, kaivosala poikkeaa monella tapaa muista teollisuudenaloista. Sitä kuvaa voimakas investointivaltaisuus sekä valtaiset riskit. Valtionyhtiöllä voisi olla paljon suuremmat muskelit riskien kattamiseen, erityisesti koska suurimmat riskit ovat poliittisia. Edes EU ei asettane turhia rajoituksia, koska muualla EU:n alueella ei ole juurikaan kilpailevaa

kaivosteollisuutta. Tässä markkinatilanteessa valtiolla on lisäksi mahdollisuuksia saada riittävästi edullista lainapääomaa valtaisiinkin sijoituksiin (kymmeniä miljardeja). Kansallisomaisuuden hyödyntämistä ei noin vain pitäisi antaa ulkomaisille yhtiöille.

Suuri valtionyhtiö voi toteuttaa useita rinnakkaisia hankkeita kustannustehokkaammin ja ympäristöystävällisemmin. Esimerkiksi se voisi perustaa pari suurta keskusrikastamo ympäristölle riskittömimpiin paikkoihin. Sellaiset voisivat tehdä useiden muuten kannattamattomien pienkaivosten avaamisen kannattavaksi. Valtionyhtiö voisi myös huolehtia metallien jatkojalostuksen pysymisestä Suomessa. Valtionyhtiö voinee toteuttaa helpommin vaadittavat liikenneinvestoinnit, koska kustannusten jaosta valtio voi neuvotella itsensä kanssa.

Valtionyhtiö kohtaa kuitenkin vaaran dinosaurustua tai jäädä ay-liikkeen vallan alle. Siksi pitäisi alusta alkaen varautua myymään se, kokonaisena tai pilkottuna, jos omistus käy liian tukalaksi. Valtion kuuluu joka tapauksessa pikemmin perustaa kuin omistaa yhtiöitä.

Kaivostoiminta voidaan sovittaa yhteen niin matkailun kuin ympäristön suojelun kanssa. Se tarvitsee vain vähän innovatiivisuutta, joustavuutta ja nöyryyttä. Matkailuala saisi merkittävää etua, jos kaivostoiminnan vuoksi saadaan junarata matkailukeskuksen luo, esimerkiksi Ylläkselle.

Erityisesti kokonaan maanalainen kaivos ei juurikaan näy päälle, eikä siten vaaranna ympäristöäkään. Maanalaisuus kuitenkin tuo lisäkustannuksia, joten se ei sovellu köyhimpien malmioiden louhintaan, jos niiden kannattavuus muutenkin on rajamailla. Maanalaista teknologiaa kehittämällä yhä suurempi osa kaivoksista voisi kuitenkin tulla kannattavaksi maanalaisenakin. Työehtosopimukset aiheuttanevat lisärasitetta maanalaisille kaivoksille, koska maanalaisesta kaivostyöstä pitää maksaa runsaita lisiä, mutta maanpäällistä louhintaa voidaan harjoittaa kustannustehokkaasti maanrakennusalan työehtosopimuksin. En kuitenkaan tunne alan kustannusrakennetta niin tarkasti, että pystyisin mielipiteitäni tarkemmin perustelemaan.

Eniten ympäristöriskejä tuottaa rikastus. Sopivalla suunnittelulla rikastamo voidaan sijoittaa ympäristön ja matkailun kannalta kriittisen alueen ulkopuolelle. Kannattaisi harkita sopiviin paikkoihin rakennettuja keskusrikastamoita, jotka rikastaisivat useiden pienkaivosten malmeja.

Maatalous ja elintarvikkeet

Aikoinaan maatalous oli Suomenkin pääelinkeino. Se jäi kolmanneksi vuonna 1959, jolloin Suomi muuttui maatalousyhteiskunnasta palveluyhteiskunnaksi, yhtenä ensimmäisistä maailmassa. Uuden teknologian myötä maatalous on tehostunut nopeammin kuin ala on pystynyt sopeutumaan, joten meitäkin on riivannut vahva yli-tuotanto sekä runsaat rahalliset tuet maataloudelle, mitkä on pitänyt toisilta veroilla kerätä. Nykyisin Suomessa on vajaat 45 000 yksityistä maatilaa. Maataloudesta leipänsä saa noin 75 000 ihmistä. Maaväki vähenee edelleen varsin nopeasti. Eläkkeelle jää yli tuhat viljelijää vuodessa ja tiloja katoaa muutenkin alan vaihdon ja konkurssien kautta, mitä tehostaa nykyinen lama, katovuosi ja Venäjän pakotteiden aiheuttamat ongelmat. Maanviljelijöiden keski-ikä on yli 50 vuotta. Tällä vauhdilla maatalous loppuu Suomesta muutamassa kymmenessä vuodessa.

Missään tapauksessa meidän ei tule ajaa alas maatalouttamme. Osaamisen kertaalleen kadottua maatalouden ylösnostaminen on paljon vaikeampaa. Kriisitilanteita varten meillä tulee olla riittävästi omavaraisuuskapasiteettia elintarviketuotannossa – ennenkin riippuvuus ruoan tuonnista on altistanut meidät kiusallisille riippuvuus-suhteille. Moni maapallon suurista viljelyalueista sijaitsee haavoittuvalla paikalla, ollen alttiina luonnolliselle taikka ihmisen aiheuttamalle ympäristökatastrofille. Yhdenkin tällaisen tuhoutumien voi aiheuttaa erittäin vakavan maailmanlaajuisen elintarvikepulan.

Maa-ilmastonlaajuinen väestönkasvu, vaurastuminen ja tietoisuuden paraneminen nostavat väistämättä puhtaiden ja laadukkaiden elintarvikkeiden kysyntää. Samalla maatalousmaan väheneminen, saastuminen, biopolttoaineiden tuotanto, vastuuttomuus ja skandaalit vähentävät hyvän ja luotettavan ruoan tarjontaa. Ruoan hinta siis nousee, ja hyvän ruoan hinta nousee vielä rajummin.

Panostakaamme puhtaan, laadukkaan ja turvallisen ruoan tuotantoon. Tehdään Suomi-ruoasta kansainvälinen brändi, johon liitetään korkea laatu, puhtaus ja turvallisuus, ja vaalitaan laatua äärimmäisen tarkasti. Suomi-ruoan ei tarvitse olla luomua – luomuhan on vähemmän ekologista kuin tehotuotetut maataloustuotteet – mutta se tulee tuottaa eettisesti ja ekologisesti kestäväällä tavalla. Toki tässä vaiheessa meillä on niin paljon ylimääräistä peltoalaa, että hyvinkin voimme uhrata sitä viralliseen luomutuotantoonkin.

Maatalous tulisi kuitenkin saada toimimaan muiden elinkeinojen lailla, itse-kannattavasti, ilman tukiaisia. Tie tähän on pitkä, eikä riipu yksinomaan omista päätöksistämme. Niin kauan kuin muut maatalousmaat, EU ja Yhdysvallat kärjessä, tukevat omaa järjetöntä tehomaaouttaan, omien tukien lakkauttaminen voi tuottaa riskejä.

Minä hyväksyisin ruoan hinnan nousemisen. Nykyisin ruoka on niin halpaa, että sitä on vara heittää roskeen tonneittain. Ruoan hinnan nousu – myös arvonlisäveron nostaminen – voidaan hyvittää köyhille perheille helpommin toisin tavoin, kuten nostamalla lapsilisää. Köyhimmille voi olla ilmaisia kansanruokaloita, joista saisi aamulla kaurapuuron, päivällä keiton ja illalla leipää ja maitoa.

Arvokalojen ammattikalastusta tulisi rajoittaa kalastusturismin tukemiseksi.

Matkailu

Matkailu on maailman nopeimmin kasvava elinkeino. Suomikin voi päästä siitä osille, vaikka lieneekin enemmän antavana osapuolena. Massamatkailumaata Suomesta ei ikinä tule, eikä tarvitse tullakaan, mutta omat vahvuutemme meillä on. Suurimpana houkuttimenamme näen pohjoinen luonnon. Sen lisäksi en kuitenkaan keksi muuta luonnollista matkailuvalttia eikä historia paljon apua anna: siksi meidän pitää itse keksiä uusia kiinnostuksen kohteita. Turvallisuus sinänsä voi houkutella matkailijoita.

Kansainväliset markkinointipaukut kannattaa keskittää kovimpiin juttuihin. Suomella on kaksi kansainvälistä matkailubrändiä, Lappi ja Helsinki. Lisäksi Järvi-Suomi, Saaristomeri sekä Turku ja Tampere lienevät pohjoiseurooppalaisesti merkittäviä. Paikalliset huvipuistot ja sellaiset liittyvät pääosin kuntien keskinäiseen kilpailuun kotimaisista matkailijoista, mutta saattavat toki osaltaan houkutella lähiulko-maiden matkailijoita, kuten kylpylätkin. Ne myös houkuttelevat suomalaisia viettämään lomansa kotimaassa ulkomaiden sijaan. (Muuten kyllä kannustaisin erityisesti nuoria matkailemaan ulkomailla, jotta he avartaisivat maailmankuviaan.)

Brändinä Lappi tarkoittaa pohjoisinta Suomea, johon kuuluvat kaikki tunturi- ja poronhoitoalueet. Siten Brändi-Lappi alkaa Pudasjärveltä, viimeistään Syötteeltä ja sisältää koko Koillismaan. Tämä tulisi vahvistaa hallinnollisesti, liittämällä nämä Lapin ”lääniin” tai sellaiseen. Peräpohjolan savupiippukaupungit (Kemi ja Tornio) taas eivät kuulu jo imagonsa puolesta luonnolliseen Lappiin, vaan ne tulisi liittää Pohjois-Pohjan-

maahan. Lapin matkailun kehittämiseen en pysty esittämään paljon vakiofraaseja enempää – kuten sopivamman tasapainon löytäminen kilpailun ja yhteistyön välille. Voisiko Lapin matkailua kehittää ympärivuotisemmaksi puoliekstremaalisessa hengessä: Öinen röntävaellus testaa mieskunnan. (Tai luodaan muutaman ulkomaan vastaavien turistikohteiden kanssa yhteinen kansainvälinen koetus: Seven Challenges for Every Real Body.) Vaellustupia tarvittaneen lisää, niin perinteisiä erätupia kuin maksullisia perhetupia vähemmän erähenkisille. Vaellusreittejä voi merkitä lisää niin kokeneille kuin täysin kokemattomille, luonnosta vieraantuneille ulkomaalaisille matkaajille, yksinäisille tai perheille.

Helsingin matkailubrändi liittyy pääkaupunkistatukseen sekä kauttakulkupaikkaan. Vantaan lentokentällä on lupaavia mahdollisuuksia nousta merkittäväksi kansainväliseksi hubiksi – jos vain Finnairin henkilöstö ei sitä tarvele kohtuuttomilla palkka-vaatimuksilla (Viimeiset neuvottelut vaikuttivat varsin lupaavilta – onnittelut osapuolille järkevästä suhtautumisesta). Eurooppa-Aasia-liikenteen ohella Helsinki sijaitsee suurista kansainvälisistä lentoasemista (Oulun jälkeen) kaikkein optimaalisimmin vaihtoyhteyksille Keski-Idästä ja Intiasta Yhdysvaltoihin. Jos Finnair ei pysty tätä liikennettä kilpailukykyisesti hoitamaan, pitäisi houkuttaa ulkomaalaisia yhtiöitä, tai perustaa uusi lentoyhtiö puhtaalta pöydältä. Ainakaan hubimahdollisuuksia ei pitäisi tuhota turhilla rajoituksilla – lentokenttä pysyköön avoimena läpi yön. Finnair tai sen kilpailija voisi hyvinkin tuoda vaihtoyhteyksille yöaallon. Sellainen tehostaisi erityisesti Euroopan liityntälentoihin käytettävän kapearunkokaluston käyttöä, koska koneet voisivat lentää kaksi lentoa yöllä sen sijaan, että yöpyvät jollain Euroopan kentällä ja maksavat kenttämaksuja (sekä henkilökunnan hotellikulut). Jokainen Vantaalle muuttanut on taatusti tiennyt lentokentän olemassaolon, joten ei voi siitä valittaa, eivätkä nykyajan lentokoneet edes pidä samanlaista meteliä kuin silloin 1970-luvulla, kun Vantaan lähiöitä rakennettiin.

Pelkän koneenvaihdon lisäksi pitäisi pyrkiä saamaan matkailijoita jäämään maahan, vaikka pariaksi päiväksi tai edes muutamaksi tunniksi. Sitä varten rakentaisin kansainvälisen 24/365-vapaa-aikakeskuksen Vantaalle, lentokentän läheisyyteen (juna- ja kävelymatkan päähän – sinne on päästävää kuivin jaloin kesäpuvussa keskellä talvea!). Jopa muutaman tunnin odottelu lentokentällä turruttaa niin, että jotain tekisi mielellään ja mielekäs tekeminen voi olla hyvä syy reitin valintaan. Hubikeskus tarjoaisi erilaisia luonto- ja kulttuurielämyksiä sekä sivistymis-, työskentely- ja huvittelumahdollisuuksia.

Siellä olisi kokous- ja konferenssitiloja hyvinkin erilaisia tapahtumia ja tapaamisia varten – myös matalammalla budjetilla sekä sopivaa kouluttautumistarjontaa – vaikka jatkuvia luentoja johtamisesta ja nonstop-seminaareja filosofiasta tai mistä vaan. Hotelleissa saisi nukkua yönsä oman aikavyöhykkeen mukaisesti ja ravintoloista saisi aamiaista, päivällistä ja illallista mihin aikaan vuorokaudesta tahansa. Kulttuuri- matkailijoille olisi näyttelyitä, konsertteja ja muita esityksiä öin ja päivisin.

Hubikeskuksen tulisi tarjota ulkomaalaisille matkailijoille tyypillisiä suomalaisia talvisia luonto- ja liikuntaelämyksiä ympäri vuoden, vaikka keinotekoisesti. Näihin kuulusivat niin himoharrastajille kuin aloittelijoille sopivat hiihtoputket, luisteluradat, pulkkarinteet, lumikenkäpolut, porobaanat ja sellaiset, sekä myös sauvakävelyreitit, uimaradat ja kylpylät. Rakentamalla nämä pääosin maanalaisiin kallioluoliin luotaisiin vielä toisenlaista, vahvasti syvään suomalaisuuteen liittyvää eksotiikkaa. Räntävapaana paikkana se palvelisi myös paikallisia asukkaita. Lisäksi maanalaisuus sellaisenaan voi ylittää uutiskynnyksen, tuoden ilmaista mainosta, mikä on äärimmäisen tärkeää onnistumiselle. Sen pitää olla iso ja komea tai ei ollenkaan.

Terveysturismi nousee tulevaisuuden matkailutrendiksi. Vaikka tämä suuntautuukin enemmän Suomesta pois päin halvan työvoiman maihin, Suomelle avautuu myös mahdollisuuksia päästä saamapuolelle, erityisesti korkeamman tason tuotteilla (high end). Monet ulkomaalaiset etsivät turvallisia ja luotettavia mahdollisuuksia niin vaativiin sairaalahoitoihin kuin hoito- ja kuntoutuslomiin. Ikääntyvät suomalaisetkin tarvitsevat avustettuja matkoja. Kannattaisiko rakentaa täyden palvelun hoivahotelleja kaupunkeihin ja luontoon maisemaikkunoin. Yksityissairaalat voivat huolehtia maksullisista hoidoista, kuten vaativista leikkauksista tai sädehoidosta kiihdytinpohjaista pioniterapiaa myöten. Ennen massiivista panostusta ulkomaalaisten maksullisiin hoitopaikkoihin pitäisi kuitenkin paikata kotimaan lääkäripula lisäämällä lääkärikoulutusta.

Matkailua sekä tavaralogistiikkaa varten tulee ylläpitää riittävää maantie- ja rautatieverkostoa. Myös lentoasemaverkoston ja lentoyhteyksien tulee toimia. En kuitenkaan kannata kovin tappiollisten lentoasemien ylläpitämistä valtion varoin, en myöskään tukea lentoyhtiöille. Juuri nyt laman aikana tulisi investoida julkisiin infrastruktuureihin elvytyksen nimissä. Tässä yhteydessä en keksi siihen merkittävämpiä ideoita, toisaalla olen esittänyt joitain ajatuksia junista.

Muut palvelut

Mitä muita palveluita Suomeen voisi luoda?

Ainakin kansainväliset palvelinpalvelut näyttävät sopivan yllättävän hyvin Suomeen. Voimme edistää sitä takaamalla hyvän infrastruktuurin ja toimivat tietoliikenneyhteydet joka suuntaan. Yleisen tietoturvan kannalta olisi muutenkin tärkeää saada suoria tietoliikennekaapeleita Suomesta moneen maahan ilman, että joku kolmas maa pääsee väliin. Sijoittumista edistetään kehittämällä tietoturvaa ja yksityisyyden suojaa tukevaa lainsäädäntöä.

Poliittinen vakaus, korruptoitumattomuus ja toimiva hallinto voisivat auttaa rehellisyyttä kaipaavien hallinto-, rahoitus- ja tarkastuspalvelujen kehittymistä. Se edellyttää suomalaisen rehellisyyden vaalimista. En kuitenkaan osaa arvioida, voiko niistä tulla niche-alaa suurempia tekijöitä. Monet valtiot ovat epäonnistuneet luomaan luotettavaa valvontaa korruption taikka ristososialisaation vuoksi. Tämä ei rajoitu kehitysmaihin, esimerkkejä löytyy Ruotsin ydinturvallisuudesta ja Yhdysvaltain pankkisektorista. Suomi voisikin yrittää myydä luotettavia ja lahjomattomia valvontapalveluja, sikäli, kun vastaanottajamaan lainsäädäntö sellaisen sallii.

Tieteelliselle tutkimukselle Suomi tarjoaisi lupaavia paikkoja, mutta se liittyy enemmän julkistalouteen kuin elinkeinoihin. Sinänsä mikä tahansa tutkimus edistää tiedonsiirtoa, tukee luovaa kulttuuria ja poikii spinoffeja, joten niitä kannattaa haalia niin paljon kuin saadaan. Erityisesti Suomen pitäisi kaikin keinoin hamuta kansainvälisiä tutkimuslaitoksia ja -järjestöjä.

Suomi voi myös hyödyntää hyvää mainetta opetuksessa. Suomalaisen koulujärjestelmän vienti maailmalle on kuitenkin tyssännyt paikallisiin kulttuureihin: Suomen koululaitos vaan on niin kovasti sidoksissa suomalaiseen kulttuuriin, että sitä ei osina siirretä. Toisaalta Suomen koululaitos kaikilla tasoilla kuuluu niin oleellisesti julkiseen sektoriin, että sen sisältä ei löydy sopivaa asennetta kaupallistamiseen (mikä sinänsä on hyväksi Suomen koululaitokselle). Sen paremmin en osaa tästä neuvoa. Olisiko edes kysyntää ulkomaalaisille tarjottaville sisäoppilaitoksille, jotka toimivat Suomen kamaralla suomalaisen koulujärjestelmän mukaan? Koulutuksen maksullisuus vaatii kuitenkin oman pohdintansa: maksuton koulutus liittyy niin keskeisesti suomalaisuuteen, että sitä ei vähällä pidä murentaa. Sinänsä perustuslaillinen oikeus maksuttomaan koulutukseen saa kuulua vain Suomen kansalaisille.

Suomen suuri mahdollisuus: vaarallinen teollisuus

Ihmiskunta tarvitsee turvallisia tuotteita. Niiden tuotannosta vaan syntyy usein vaarallista jätettä. Monien tarpeellisten hyödykkeiden tuotantoprosessit itsessään voivat myös olla hyvin vaarallisia.

Mutta minne nämä vaaralliset jätteet tulisi kipata, missä ne tulisi jälleen käsitellä ja minne pitäisi sijoittaa vaarallisimmat tuotantolaitokset? On helppoa ummistaa silmät riskeiltä ja mahdollisuuksilta toteamalla, että jokainen huolehtikoon omista jätteistään ja jokainen maa valmistakoon itse omat myrkkynsä. Kaikki eivät vain siihen pysty eikä kaikkialla ole siihen riittäviä mahdollisuuksia. Joissain maissa rikollisjärjestöt voivat ottaa vaarat vastuulleen äärimmäisen vastuuttomasti, mistä ne voivat ajautua meidänkin vaaraksi tietämättämme vaikka tonnikalapurkissa.

Vaarallisten prosessien mahdollisimman turvallinen käsittely edellyttää seuraavien ehtojen täyttämistä:

1. Maassa vallitsee vakaa yhteiskuntajärjestelmä. Yhteiskunnassa ei esiinny suuria jännitteitä, kahtiajakoja tai pysyvää köyhyyttä.
2. Lainsäädäntö on kehittynyt ja riittävän aukoton.
3. Lainsäädäntövalta toimii demokraattisesti, erillään toimeenpanovallasta ja elinkeinoelämästä.
4. Hallinto on korruptoitumaton.
5. Hallintokulttuuri on avoin.
6. Maassa on vapaa lehdistö sekä riippumaton varjomediala (some y.m.).
7. Maassa toimii riippumattomia kansalaisjärjestöjä, joiden toimintaa ei rajoiteta enemmän kuin yleinen järjestys ja oikeudenmukaisuus vaatii.
8. Kansan kulttuuriin kuuluu sääntöjen kunnioittaminen ja käskyjen kyseenalaistaminen, sekä riittävästi nöyryyttä, institutionaalista kollektivismia, epävarmuuden välttämistä ja nepotismin inhoa.
9. Maassa on toimiva infrastruktuuri sisältäen liikenneväylät (meri-, ilma, maan- ja rautatiet), energiahuollon, tietoliikenteen, jätteidenkäsittelyn, kierrätyksen ja muun logistiikan.

10. Maassa on tehokas pelastuslaitos ja toimiva terveydenhoitojärjestelmä, jolla on kapasiteettia onnettomuuksille.
11. Kansa on sivistynyttä, suvaitsevaa ja osaavaa.
12. Luonnonmullistusten, sotien ja kapinoiden riski on mitätön.
13. Maa on avoin kansainvälisille suhteille, kuuluu lukuisiin valtioiden välisiin yhteistyöjärjestöihin ja vastaa kansainvälisistä velvoitteista.
14. Maassa on riittävän harvasti asuttuja alueita.

Harva maa maailmassa täyttää puoliakaan näistä ehdoista. Oikeastaan vain Suomi täyttää kaikki ja vielä kirkkaasti. Tässä on Suomen ylivoimaisesti paras mahdollisuus ottaa oma paikkansa maailmantaloudessa, kestävästi, tuottavasti ja mahdollisimman eettisesti!

Vaarallisten hommien keskittäminen Suomeen ei välttämättä edes lisää meidän riskiämme joutua niiden uhreiksi. Jätteet ja päästöt eivät kunnioita rajoja. Voimme altistua onnettomuuksille ulkomaanmatkoillamme taikka saada jätejäämiä ostaessamme ulkomaalaisia tuotteita. Siten meille olisi paljon turvallisempaa, että maailman jätteet ja vaarat olisivat meidän omissa käsissämme Suomen kamaralla kuin ulkomaan mafialla.

Mitä nämä vaaralliset jutut olisivat? Volyymiltaan ja kirjoltaan eniten mahdollisuuksia löytyy kemian teollisuuden alalta, myös lääke- ja bioteollisuudesta. Näkyvimvät ja poliittisesti herkimmät mutta myös kaikkein tuottavimmat mahdollisuudet tulevat energiateollisuudesta, kuten öljynjalostuksesta ja ydinenergiasta sekä jätehuollosta.

Suomen peruskallio tarjoaa maailmanlaajuisesti ainutlaatuisia mahdollisuuksia käytetyn ydinpolttoaineen varastoinnille, jälleenkäsittelylle ja loppusijoitukselle. Suurista tuottomahdollisuuksista huolimatta kyseessä olisi mahdollisimman eettinen panostus maapallon tulevaisuuteen: Vaikka kaikki maailman ydinvoimalat suljettaisiin huomenna, ydinjätteet olisivat keskuudessamme hamaan tulevaisuuteen saakka. Ihmiskunnan ja myös suomalaisten kannalta on turvallisinta, että kaikki jätteet keskitetään parhaimpaan paikkaan: Eivät meidän lastenⁿlapsemme enää Suomessa asu, kun jääkausi tänne pukkaa.

Ydinjätteen käsittely- ja loppusijoituslaitos aiheuttaisi selvästi pienemmät säteilyriskit kuin toimiva tai suljettu ydinvoimala. Kun käytetty ydinpolttoaine tuodaan laitokseen, sen säteily on pienentynyt alle tuhannesosaan juuri sammutetun ydin-

reaktorin säteilytasosta. Vaikka kaikki maailman ydinjätteet tuotaisiin samaan paikkaan, kokonaissäteily jäisi pienemmäksi kuin yhdellä toimivalla ydinvoimalalla. Onnettomuusriski jäisi myös kertaluokkia pienemmäksi kuin aktiivisella ydinvoimalalla, kunhan riskiä ei nosteta typeryyksillä huolimattomuuksilla. Todennäköisesti suurensuuri ydinjätteen käsittelylaitos olisi lähiympäristölle paljon näkymättömämpi ja turvallisempi kuin tavallinen kunnallinen kaatopaikka.

Maailman vaaroja ei tietenkään tarvitse ilmaiseksi kantaa. Niiden sijoittamisesta voidaan ottaa mansikkaista maksua ja käydä kauppaa, vieläpä hyvin eettisesti, toisia auttaen, maailmaa parantaen ja kaikkia hyödyttäen. Nettovoitot lasketaan miljardeissa, ydinteknologiassa vähintään kymmenissä, jopa sadoissa miljardeissa.

Palvelujen hinnoittelussa on otettava huomioon riskit. Pahimmassa tapauksessa puoli Suomea voi muuttua asuinkelvottomaksi (lähinnä sotatilanteessa, mihin liittyy monta muutakin paljon suurempaa riskiä). Ennakkomaksuilla ja voitoilla on luotava niin suuret puskurirahastot, että on vara asuttaa evakot uudelleen. Moni maa on ajanut itsensä sellaiseen poliittiseen umpikujaan, että ne olisivat valmiita maksamaan kymmeniä miljardeja löytääkseen poliittisesti sopivan ulospääsyn. Toisaalta nyky-menolla enemmän kuin puoli Suomea muuttuu asumattomaksi joka tapauksessa parin sukupolven aikana. Lapin turismi elättää vain muutamia tuhansia työntekijöitä.

Energiahuolto

Suomen kannattaa varautua tuottamaan mahdollisimman suuri osa sähköstä itse. Toki ulkomailta kannattaa tuoda edullista ja ympäristöystävällistä vesivoimaa tai jopa tuulivoimaa silloin, kun sitä on saatavilla, mutta varat ovat rajalliset. Sähkön vientiä ei tule pelätä eikä torjua: siitä voi saata tuloja varmemmin kuin monesta muusta tuotteesta.

Tuulivoimaa voi kehittää maltillisesti. Tuulen puutteen vuoksi voimalat seisovat tyypillisesti 70 % ajasta. Koska sääalueet ovat erittäin laajoja, tyypillisesti 1000 km mittakaavassa, koko Suomi voi ajautua kerralla tuulivoimapaitsioon. Jotta tuulivoimaa voidaan pitää ekologisena, täydennysenergia tulee tuottaa edes jossain määrin kestäväällä tavalla. Säättövoiman tulee myös nousta ylös varsin nopeasti. Yksittäinen tuulivoimala voi menettää tehonsa sekunneissa, tuulivoimapuisto minuuteissa ja koko maan tuulivoimalaverkosto tunneissa. Tässä ajassa ei nosteta ylös kylmää hiili-, puuhake- tai turvevoimalaa, vaan se vaatii varta vasten suunniteltua täydennysvoimalaa, kuten pumppuvoimalaa, dieselgeneraattoreita, kaasuturbiineja tai valtaisaan maanalaista höyry-

varastovoimalaa. Pumppuvoimalat, vauhtipyörät, akustot ja muut energiavarastot riittänevät parhaimmillaankin muutaman tunnin tuotantoon. Vedyn tuotanto voi tarjota mahdollisuuksia tuulivoimalle, mutta vetytalouden kustannusrakenne ei ole selvinnyt minulle. Ilmeisesti vedyntuotanto tai muu polttoainesynteesi tuottaisi pikemmin polttoainetta liikkuvalla kalustolla kuin sähköntuotantoon.

Hiilivoimaa ei pitäisi rakentaa lisää. Pikemmin vanhoista hiilivoimaloista pitäisi päästä eroon tai jättää ne reserviin. Turvetta kannattaa polttaa sen verran, että taito säilyy, mahdollisia kriisiaikoja varten. Puuperäinen bioenergia tuottaa jo merkittävän osan energiasta, mitä voinee vielä hieman lisätä, mutta rajat tulevat vastaan. Mahdollinen kuitupuun menekin lasku lisää mahdollisuuksia puunpolttoon.

Jäljelle jää ydinvoima. Miksi meidän pitäisi rakentaa kallista ja vaarallista ydinvoimaa, kun voi rakentaa turvallista ydinvoimaa paljon halvemmalla? Nyt on syytä panna suunnitelmat kokonaan uusiksi. Erityisesti on huomattava perinteisten maanpäällisten voimaloiden haavoittuvuus vielä pitkään reaktorin sammuttamisen jälkeen, mikä paljastui maallikoille viimeistään Fukushimaa tuhossa.

Turvallinen ydinvoimala rakennetaan syvälle maan alle. Kova kallio suojaa voimalaa täydellisesti kaikilta maanpäällisiltä luonnonvoimilta, tsunamilta, myrskyiltä, ukkoselta, pakkaselta ja kuivuudelta. Maan alla voimala on turvassa meteoriiteilta, sodilta ja terroristeilta. Maanjäristyksiäkin maanalainen voimala kestää paljon paremmin kuin maanpäällinen. Vaikka reaktori sulaisi tai silpoutuisi kappaleiksi mistä tahansa syystä, se voidaan yksinkertaisesti sulkea ja sinetöidä vuosikymmeneksi, kunnes robotit päästetään purkamaan sitä. Kaikkien mahdollisten säteilypäästöjen hallinta tulee paljon helpommaksi syvemmällä. Vaarallisimmat mahdolliset päästöt, kuten jodi, hajoavat jo ennen kuin pääsevät pinnalle, koska kulkeutumiseen kuluu päiviä tai viikkoja.

Maanalaisia ydinvoimaloita on rakennettu jo kymmeniä vuosia, muun muassa Ruotsiin ja Norjaan sekä moneen maahan, joka ei halua nimeään julkisuuteen. Vuosikymmeniä sitten monet ydintieteilijät, muun muassa Teller ja Saharov, vaativat ydinvoimaloiden sijoittamista maan alle. Amerikkalaiset suunnittelevat sarjatuotantona tehtäviä maanalaisia pienvoimaloita ja muun muassa Israelissa ja Singaporessa pohditaan kaupallisia maanalaisia ydinvoimaloita, eri syistä. Tosin kaikki tähän asti toteutetut maanalaiset ydinvoimalat ovat olleet suhteellisen matalalla ja usein vuoren sisässä vaakasuoran tunnelin päässä, josta vedet valuvat ulos. Teknisesti useimmat

maalaiset voimat muistuttavat maanpäällistä voimaa, joka vain rakennetaan suureen kallioluolaan, jossa myös voimalatyöntekijät oleilevat.

Suomessa voidaan kuitenkin porautua paljon syvemmälle alas maailman parhaaseen peruskallioon. Vahva kallio ja syvyys antavat ainutlaatuisia etuja, joita ei muilla ole. Suomessa on myös maailman parasta kalliorakentamisen osaamista. Kalliolaadun suhteen maailman parhaat paikat löytynevät Ahvenanmaalta ja Loviisan-Lappeenrannan seuduilta, mutta hyvää syväkiveä lienee muuallakin. Kaivosten ympäristöön ydinlaitoksia ei varmasti sijoiteta, koska niiden kivi on huonoa ja reikäistä. Periaatteessa koko polttoainekierto välivarastoineen ja käsittelylaitoksineen voidaan sijoittaa yhteen paikkaan maan alle, jolloin säteileviä aineita ei tarvitsisi koskaan tuoda ihmisten ilmoille, kun ne on kerran maan alle viety.

Maanalainen ydinvoimala voidaan rakentaa pystysuoraan. Korkeuserojen avulla hätäjähdytysjärjestelmä saadaan toimimaan täysin passiivisesti painovoimaisesti ja hätätilanteessa hukkalämpö voidaan absorboida kallioon. Jos hyökyaalto, hyökkäys tai heinäsirokot uhkaavat voimalan henkilökuntaa, työntekijät voivat yksinkertaisesti vetää hätäkatkaisimesta ja juosta karkuun, pelkäämättä jälkiseurauksia. Terroristit eivät saa voimaa räjähtämään tai edes tuhahtamaan, vaikka kuinka yrittäisivät.

Voimala voidaan alun perin suunnitella märkävoimalaksi. Silloin reaktorin suoja-kuori ympäröidään vesivaipalla siten, että ympäröivän veden hydrostaattinen paine muodostaa vastapaineen. Reaktori ei tarvitse massiivista paineastiaa. Samalla neutronien aiheuttaman haurastumisen riskit pienenevät. Korkea vesivaippa estää tehokkaasti höyry- ja vetyräjähdykset sekä polttoaineen paljastumisen ja sulamisen. Veden tulviminen maanpäältä kuiluun ei tietenkään aiheuta vaaraa, koska kuilussa on jo vettä.

Tyypillisessä kiehutusvesireaktorissa (BWR) käytetty paine vastaa 300 metrin vesipatsaan hydrostaattista painetta. Siten sellainen rakennetaan luonnollisimmin 300 metrin syvyyteen, painevesireaktori 700 metriin. Käyttämällä likaista vettä suojavaipassa riittää vähäisempi syvyys, samoin turvautumalla kivipaineeseen ja paineoviin.

Tehokkaimman ratkaisun tarjoaa ylipainevesireaktori (SCWR). Siinä höyrynpaine ylittää kriittisen paineen eikä neste-kaasu-faasitransitiota esiinny, jolloin kondensointilaitostakaan ei tarvitse. Sellainen voimala voi saavuttaa sähköntuotannossa jopa 45% hyötysuhteen korkean lämpötilan vuoksi (550 °C). Kyse ei ole ufoteknologiasta, vaan

sellaisia on jo toteutettu hiilivoimaloissa. Uppoylipainekevytvesihyötökierrätysydinreaktori on hyvin kompakti ja yksinkertainen vempain, jossa melkein on vähemmän liikkuvia osia kuin polkupyörässä. Vaadittava paine (22,1 Mpa) vastaa 2.3 km vedenkorkeutta, suolavedellä 1,8 km.

Ylipainevesireaktori voidaan säätää nopeaksi reaktoriksi. Sellainen käyttäisi polttoaineena tavanomaisen voimaloiden tuottamaa ydinjätettä (virallisemmin käytettyä ydinpolttoainetta korkearikasteisena) yli 90 % tehokkuudella ja tuhoaisi pitkäikäiset aktinidit neutronisäteilyllä. Loppujätteen voimakkain jäännössäteily tulisi fissiotuotteista (Sr-90, osuus 4 %, puoliintumisaika 28,8 vuotta ja Cs-137, osuus 6 %, puoliintumisaika 30,2 vuotta), jotka häviävät tuhannessa vuodessa. Tavanomaisen ydinjätteen pitkäikäisimmät isotoopit (Tc-99, I-129) transmutoituisivat neutronipommituksessa. Tällainen voimala olisi paras tapa hävittää vaaralliset ydinjätteet maapallolta.

Maanalaisten tilojen rakentaminen maksaisi 100 – 600 miljoonaa euroa, syvyydestä ja koosta riippuen. Reaktorin rakentamisesta maan alle tulee ylimääräisiä logistiikkakustannuksia kymmenien tai satojen miljoonien edestä. Toisaalta kevyempi rakenne ja luontaiset turvajärjestelmät pienentävät kustannuksia, ehkä miljardeja. Nykyisten maanpäällisten ydinvoimaloiden kustannuksista suurin osa tulee moninkertaisista turvalaitteista, jotka tulisivat osin tarpeettomiksi. Lopullinen hinta selviää vasta rakentamalla.

Kovin paljon en liioitellut. Mikään ei voi mennä vikaan. Toki ennen ydinpolttoaineen lataamista kokeilisin varmuuden vuoksi maakaasupoltteisella prototyypillä aidossa syvyydessä. Toimialasta riippumattomana en tiedä, onko joku tutkinut toteutettavuutta ja laskenut kustannuksia tarkemmin, julkisuudessa ei laskelmia löydy. Joku syy täytyy olla siihen, että sellaista ei ole rakennettu, vaikka syynä voi olla se, että jäljellä olevien ydinvoimalavalmistajien kotimaissa ei voi rakentaa syvälle maan alle peruskallion puuttumisen vuoksi.

Valtion elinkeinopolitiikka ja valtionyhtiöt

Tarkastelen lopuksi hieman systemaattisemmin valtion omistamien yhtiöiden käyttöä aktiivisen elinkeinopolitiikan välineenä. Sivusin yllä valtionyhtiöitä kaivosten kohdalla.

Talousteoriassa on varsin vakuuttavasti osoitettu valtion (tai kunnan) omistuksen, yksityistämisen ja sosialisoinnin edut ja haitat. Julkiseen omistukseen liittyy väistämättä

jäykkyyksiä ja vaaroja liiketaloudellisten perusteiden jäämisestä poliittisten valintojen alle. Siten valtio ei pysty hallinnoimaan tehokkaasti tavanomaista vähittäiskauppaa, maataloja, pienteollisuutta ja paikallisia matkailupalveluja, joissa vallitsevat toimivat markkinat. Sen sijaan valtio hallinnoi kaikkein tehokkaimmin monopolistisia tai vahvan säännöstelyn alaisia palveluja, koska sellaisten yksityistäminen vaatisi raskasta säännöstelybyrokratiaa. Yksityinen sektori on kategorisesti epäonnistunut julkisten infrastruktuurien, koulutuksen, sosiaalipalvelujen ja terveydenhoidon hallinnoinnissa, joten ne kannattaa jättää julkisen sektorin vastuulle. Näiden välille jää laaja vyöhyke, joihin tiede ei anna selkeää vastausta (osin myös pankkitoiminta).

Valtion omistus voi tuottaa kuvitelman kaatumattomuudesta. Siksi valtion yhtiöissä vaikuttaa yleensä hyvin vahva ay-liike, joka vaatii yksityisiä yhtiöitä suurempaa palkkaa ja irtisanomisturvaa, olettaen valtion takaavan työpaikat kriisitilanteissa. Monen yksityistämisen taustalla on ollut halu siirtää kiusallinen taistelu liian vahvaa ay-liikettä vastaan valtiolta yksityiselle omistajalle. Jos ay-liike ei osaltaan jousta, niin käynee jatkossakin, enkä sitä vastusta, joskin toivoisin ammattiliitoilta kohtuutta ja tasa-puolisuutta. Ei valtio voi ylläpitää kannattamatonta liiketoimintaa, vaan sellaiset on karsittava, mutta mieluummin lopetetaan ne vasta nousukauden aikana.

En kannata valtion omistuksen makuuttamista markkinaehtoisesti toimivissa yhtiöissä. Valtion omistus aiheuttaa jääviys- ja valvontaongelmia sekä häiritsee markkinoita, koska valtion omistamille yhtiöille asetetaan aina implisiittisiä erioikeuksia tai erivelvoitteita. Valtio ei voi kestävästi kilpailla yksityistä sektoria vastaan (kamppailla omien kansalaisten kanssa). Siksi valtion tulisi luopua kaikista omistamistaan pörssiosakkeista niin pian kuin järkevästi mahdollista, markkinoita häiritsemättä. Sijoitusluonteisia (alle 10 %) osuuksia voidaan siirtää eläkerahastoon tai vastaavaan. Solidiumia ei sitten mihinkään tarvitsisi.

Sen sijaan valtion tulisi harjoittaa aktiivista investointipolitiikkaa. Jos valtion pitää omistaa yhtiöitä, sen pitää perustaa niitä eli sijoittaa reaali-pääomaan eikä finanssipää-omaan. Valtio pystyy kantamaan riskiä joskus paremmin kuin yksityiset, mutta ei toki aina. Poliitikoille tulee sijoituksista poliittisia riskejä. Suuri investointivaltainen teollisuus on joka tapauksessa osaltaan suunnitelmataloutta, olipa rahoittajana valtio tai yksityinen taho.

Valtion tulisi siis yhtäältä toimia bisnesenkelinä luoviin ideoihin perustuvilla uusilla merkittävillä avauksilla, toisaalta aloitteentekijänä kansallisesti merkittävillä teollisuus-

hankkeille, joille ei riittävästi yksityistä rahaa, esimerkiksi poliittisten riskien vuoksi. Valtion tulee myös sijoittaa strategisille aloille, jotka ovat välttämättömiä kansallisen turvallisuuden ja riippumattomuuden vuoksi. Sen tarkemmin en tässä näitä aloja ja mahdollisuuksia luettele, vaan päätökset tulee tehdä tapauskohtaisesti laajan harkinnan jälkeen.

Monopoliyhtiöt kuuluvat myös valtion omistettavaksi. Näihin kuuluu VR, Alko, Finavia, Fingrid, Finrail ja vastaavat. Harkitsisin myös joidenkin – erityisesti kansallisia infrastruktuureja hallinnoivien osakeyhtiöiden – muuttamista takaisin liikelaitoksiksi, joskin EU:n huonosti perustellut säädökset aiheuttavat rajoituksia. Palauttaisin kaikki vanhan Valtion Rautateiden erilliset osat takaisin yhteen, joitain luonnottomia osia lukuun ottamatta (Pohjolan Liikenne Oy).

Julkisen sektorin alaisten toimien kilpailutukseen suhtaudun kriittisesti. Sellainen yleensä yhdistää suunnitelmatalouden ja markkinatalouden huonoimmat puolet, johtaan riskisozialismiin, missä voitot yksityistetään kapitalisteille ja tappiot yhteiskunnalle. Siten pitäisi valita täysin vapaan kilpailun taikka kokonaan julkisen sektorin tuottaman palvelun välillä. Erilaisten ydintoimien ulkoisten tukitoimien (esimerkiksi siivous) yksityistäminen saattaa kuitenkin toimia, jos niille on ennestään toimivat markkinat, eli riittävästi toisistaan riippumattomia ostajia ja myyjiä. Ydintoimia ei missään tapauksessa pidä ulkoistaa, koska siitä koituu turhia riskejä sekä ylimääräisiä valvontakustannuksia.

Elinkeinojen sääntely

Elinkeinotoimintaa säädellään erilaisilla enemmän tai vähemmän perustelluilla tavoilla. Historiallisesti suurin osa sääntelyä on laadittu suojelemaan elinkeinonharjoittajia eikä kuluttajia, työntekijöitä tai kansalaisia. Merkantilismi institutionalisoi suojasääntelyn, mutta sellaista tapahtuu edelleen, jopa uusliberalismin utopiassa Yhdysvalloissa. Esimerkkejä nykyaikana Suomessa ja muualla elinkeinoja suojaavista sääntelytoimista ovat tullit, tuontikiintiöt, omistusrajoitukset, taksiluvat, asumistuet, maataloustuet ja tuulivoimatuet.

Kansalaisia suojellaan tavalla tai toisella muun muassa alkoholiveroilla, päästokiintiöillä ja vuokrasääntelyllä. Julkisen sektorin harjoittama kilpailutus toimii usein sääntelyn tavoin. Kansa huutaa sääntelyn purkua ja hallitus on aloittanut purkutalkoot.

Toki kaikki eivät tiedä, mitä tahtovat, ja huutelu sääntelystä ja sen purkamisesta keskittyy alkoholiin. Pankkiirit vaativat tietenkin pankkisääntelyn purkua.

Periaatteessa suhtaudun protektionistiseen sääntelyyn hyvin kriittisesti. Yleisen edun vuoksi liiketoimintaa pitäisi vapauttaa, mutta Suomi ei kuitenkaan voi lähteä yksipuolisesti kaikkea säätelyä purkamaan. Jonkin verran tarvitsemme sääntelyä myös omien elinkeinojen suojelemiseksi, koska strategisista syistä Suomen pitää säilyttää omissa käsissä kriittinen määrä elintarvikkeiden ja energian tuotantoa, tai ainakin tuotantokapasiteettia.

Perustellusti elinkeinoja pitää säädellä kansalaisten suojelemiseksi, rikollisuuden torjumiseksi, kuplien torjumiseksi tai määräävän markkina-aseman hyväksikäytön estämiseksi. Siten kannatan pakottavaa kuluttajansuojaa, ympäristösäädöksiä, rajoituksia terveydenhoitopalvelujen ammattihenkilöille, raha- ja vakuutusmarkkinoiden rajoituksia, työsuojelulakeja ja vastaavia säädöksiä. Määritelmästä riippuu, luetaanko sääntelyksi elinkeinotoiminnasta tietyille tai määrittelemättömille tahoille koituvien ulkoiskustannusten sisäistyttäminen yhtiön omiksi kuluiksi veroin tai maksuin, mutta joka tapauksessa sellainen on perusteltua.

Pankki-, rahoitus- ja vakuutusala tarvitsee erittäin vahvaa sääntelyä. Rahoitusalaan liittyy erittäin suuria vaaroja pyramidipeleistä, moraalikadosta, riskisocialismista ja gigantisista petoksista. Suuri raha houkuttaa kelmejä ja alan toimintakulttuuri tukee häikäilemätöntä oman voiton tavoittelua. Ihmisten irrationaalinen toiminta eläimellisten vaistojen, virheellisen tiedon ja puutteellisen ymmärryksen pohjalta altistaa kuplille, joiden puhkeaminen aiheuttaa vakavia talouskriisejä.

Spekulatiivisten johdannaisten kauppaa tulee rajoittaa: vain erikseen asetuksella sallituille välineille tulee antaa lain suoja. Spekulatiivisia eriä ei saisi käyttää vakuutena eikä niitä saisi laskea vakuuspääomaan tai vastaavaan. Kasinotoiminta tulee erottaa pankkitoiminnasta, omilla rahoilla pelaaminen toisen rahoilla pelaamisesta, vakuutukset talletuksista j.n.e. Suuret pankit tulee pilkkoa pienemmiksi ja pankkien vakavaraisuussäädöksiä kohentaa sitä mukaa, kun pystytään. Moraalikatoa torjutaan muun muassa epäsymmetrisellä verotuskohtelulla ja kieltämällä moraalikatoon kannustavat palkkiot ja sopimukset.

Yleensä myös yhtenäiset standardit hyödyttävät niin kuluttajia kuin tuottajia, joskin niihin liittyy väärinkäytön vaara. Silti kannatan maailmanlaajuisen standardoinnin lisäämistä laitteiden, liittimien, työkalujen ja tiedostojen yhteensopivuuden parantamiseksi.

Vahvasti säännelty elinkeino muistuttaa enemmän suunnitelma- kuin markkinataloutta. Jos tietty elinkeinotoiminta tarvitsee hyvin tiukkaa sääntelyä toimivuuden, turvallisuuden, rehellisyyden, yhteensopivuuden ja vakauden turvaamiseksi, voi olla tehokkaampaa ja varmempaa sosialisoida se kokonaan julkisen sektorin vastuulle. Se ainakin säästää sääntelykustannuksia, vaikkakin siirtää ne osittain sisäisiksi johtamiskustannuksiksi.

Myynti ja tuputus

Markkinatalouteen kuuluu markkinointi. Markkinointiin kuuluu mainonta. Vapaa markkinatalous ei pelkästään tyydy täyttämään ihmisten tarpeita, vaan se pyrkii myös luomaan uusia tarpeita, joskus täysin tarpeettomia. Epäeettinen mainonta voi saada rationaalisesti rajoittuneen henkilön tekemään itselleen tarpeettomia tai vahingollisia ostopäätöksiä mielijohteesta. Mainonta voi jopa manipuloida ihmisiä käyttäytymään tavalla, joka haittaa ihmissuhteita ja yhteistyötä tai jopa vahingoittaa toisia ihmisiä.

Suuri osa mainontaa, markkinointia ja myyntiä aiheuttaa kohtuutonta häiriötä sivullisille. Kaikki markkinoijat eivät kunnioita asiakkaiden yksityisyyttä.

Mainonta johtaa myös yhteiskunnalliseen tehottomuuteen eli resurssien epäoptimaaliseen allokointiin harhauttamalla ihmisten päätöksentekoa. Sellainen vääristää markkinatalouden filosofista ja moraalista perustaa ja koko järjestelmän legitimitettä. Mainonnan vääristämä talous ei ole enää teorian mukaista vapaata markkinataloutta eikä se optimoi tuotantoa.

Mainontaa ja myyntiä pitää siten säädellä ja rajoittaa. Jokaiselle tulee taata oikeus elää vapaana tarpeettomasta markkinoinnista. Siksi pitää riittävän uhan nojalla kieltää:

- asiakasta ja ei-asiakasta koskeva tiedonkeruu, tietojen säilyttäminen ja tietojen levittäminen ilman tämän omaa tiedostettua suostumusta;
- kaikki tunkeutuva henkilökohtainen mainonta ja tuputusmyynti, kuten puhelinsoitot, sähköposti, kirjelähetykset ja julkisella paikalla tapahtuvat lähikontaktit, ilman etukäteen annettua eksplisiittistä lupaa;

- alaikäisiin ja vajaakykyisiin kohdistuva mainonta;
- piilomainonta;
- sähköisessä mediassa harjoitettava mainonta, joka tarkoituksella estää tai häiritsee jonkin tunnetun mainosentorjuntaohjelman tai mainoksenohitusmenetelmän käyttöä;
- julkishallinnon yhteydessä harjoitettava kaupallinen mainonta ja
- kaupunkikuvaa tai liikenteen havaitsemista häiritsevä mainonta.

Kaiken mainonnan tulee olla tunnistettavissa mainokseksi. Tuotesijoittelu ja sponsoroitu ohjelma tai artikkeli tulee merkitä mainokseksi. Postiluukusta nimellä tai nimettä lähetetyt pääasiassa mainontaa sisältävät kirjelähetykset tai lehdet tulee tarvittaessa erikseen merkitä tekstillä ”mainos”. Asiakassuhteeseen liittyvät tiedotteet tulee erottaa uusista tuotteista tyrkyttävistä mainoksista. Erityisesti pitää kieltää harhaanjohtavien ilmaisujen kuten ”tärkeä tiedote” käyttö kuten myös etäininkin sekoittaminen viranomaistiedotukseen. Lisäksi kaikkien mainostuotteiden tulisi olla kierrätettävissä ja tästä kierrätettävyydestä tulee olla selkeä maininta, joka on luettavissa pakettia avaamatta.

Mainonnan säätely itsessään ei rajoita elinkeinovapautta. Se vain tekee pelisäännöt selviksi ja samoiksi kaikille. Se voi jopa parantaa yritysten kilpailukykyä, kun ei tarvitse tuhata rahoja ja luovaa kapasiteettia haitalliseen hypermainontaan. Erityisesti turhan brändimainonnan rajoittaminen voi madaltaa uusien yritysten kynnystä tulla markkinoille, mikä on yksi markkinatalouden kulmakiviä.

Kiellon rikkomisesta tulee määrätä yrityksille tuntuvat sakot sekä voittojen menetys valtiolle. Tahallisesti lakia rikkoneet henkilöt tulee myös saattaa henkilökohtaiseen vastuuseen, kuten muistakin kauppa- ja markkinarikkomuksista. Koska suuri osa mainonnasta tulee ulkomailta ohjelmasisältöön piilotettuna, pitää viranomaisilla olla keinot siihenkin puuttua. Ulkomaisen yrityksen Suomessa toimivaa sivuliikettä voidaan sanktioida, mutta itsenäiselle maahantuojalle tai jälleenmyyjälle ei voi asettaa suurta vastuuta sopimuskumppaninsa toimista, joihin sillä ei ole keinoja puuttua. Ulkomaisiin yhtiöihin sopivia sanktiointikeinoja voivat olla tuotteen tilapäinen myyntikielto taikka siihen liittyvien immateriaalioikeuksien ja lisenssimaksujen menetys. Ulkoperäistä

mainontaa sisältäviä ohjelmia välittävien tulee tiedostaa vastuunsa ja tarvittaessa lisätä varoitukset.

Yhteenvetoa

Esitin tässä keinoja nostaa Suomen elinkeinoelämä jaloilleen. Kaikista takaiskuista huolimatta meillä ei ole syytä vaipua epätoivoon, vaan johdonmukaisella ja luovasti poukkoilevalla toiminnalla saamme Suomen kuntoon ja talouden nousuun.

Tuottavaa elinkeinotoimintaa voimme rakentaa kahdelle osin rinnakkaiselle, pääosin toisiaan täydentävälle strategialle:

1. Jatkuvasti edelläkävyytään osaamiseen perustuvat innovaatiot, ja
2. Suomen pysyviin kansallisiin etuihin nojaava vakaa toiminta.

Parhaiten menestymme yhdistämällä nämä. Toki luovuus ja vakaus ovat siinä määrin antiteettisiä, että riittää, jos yritykset nojaavat enemmän jompaankumpaan. Joka tapauksessa meidän tulee tukea innovatiivisuutta panostamalla tutkimuksen ja koulutukseen sekä luomalla luovuutta tukevaa kulttuuria, joka sietää epävarmuutta ja epäonnistumisia. Pelkkään osaamiseenkin perustuvat toimialat tarvitsevat ankkurialoja tueksi ja siemeneksi, joten tulevaisuus tulee rakentaa ainutlaatuisiin olosuhteisiin perustuvien elinkeinojen varaan. Nämä olosuhteet ja niiden hyödyt tulee tunnistaa.

Terveysteknologia on vaivihkaa noussut merkittäväksi vientialaksi. Se nojaa monipuoliseen suomalaiseen osaamiseen ja terveyttä arvostavaan kulttuuriin. Sitä kannattaa kehittää edelleen, niin teknologiaviennin kuin terveysturismiin liittyvän palvelutuotannon osalta. Julkisen terveydenhoidon kannattaa tukea tätä pyrkimällä edelläkävijän asemaan terveysteknologian kehittämisessä ja hyödyntämisessä.

Valtaisimmat mahdollisuudet saamme maanalaisesta ydinteknologiasta. Erityisesti syvälle kallioperään rakennettu maailmanlaajuinen käsittely- ja säilytyslaitos käytetylle ydinpolttoaineelle toisi satojen miljardien tuoton suhteellisen riskittömästi. Oikein toteutettuna siitä koituisi vähemmän vaaraa kuin kunnallisesta kaatopaikasta. Kulttuurin, vakauden, infrastruktuurin ja luonnonolosuhteiden vuoksi Suomi on ylivoimaisesti maailman paras paikka sellaisen perustamiseksi. Maanalainen ydinvoimala voisi tuottaa sähköä kaikkein edullisimmin ja turvallisimmin.

Perinteiset elinkeinot saavat vielä kannatella osaltaan maotamme pitkään. Maa-
taloutta ei kannata ajaa alas vaan keittää turvallinen Suomiruoka-brändi. Matkailun
alalla Suomi voi hyödyntää useita niche-kohteita, luontomatkailusta erityismatkaajiin,
unohtamatta hubikeskusta. Valtion tulisi panostaa massiivisesti uusiin kaivoksiin sekä
rikastukseen ja jatkojalostukseen, vaikka valtion oman kaivosyhtiön kautta, jos
yksityiset eivät tohdi investoida. Ei kansallisomaisuutta pidä ulkomaalaisille lahjoittaa.
Myös biotuotealaa tulee kehittää.

Muuten möisin valtion ei-strategisia omistuksia niin pian kuin joku niistä hyvän
hinnan maksaa.